

NÉMETH G. BÉLA NYOLCVANÉVES

Kevés tudósnak adatik meg, hogy két olyan különböző korszak irodalmának megítélését tudja átalakítani, mint a tizenkilencedik s a huszadik század. Németh G. Béla először a magyar irodalom egyik leginkább elhanyagolt szakaszának az értelmezésével hívta föl magára a figyelmet. Találón „türelmetlen és késlekedő félszázadnak” nevezte a kort, amelyről korai tanulmányait írta. Tanárként s értekezőként Asbóth János, Arany László, Rákosi Jenő és mások munkáit emelte ki a feledésből. Megszakított folytonosságot állított helyre, amennyiben az irodalmi jellemkép műfaját elevenítette föl, de egyszersmind kezdeményezett is: szövegelemző szemináriumain bölcséleti s művelődéstörténeti igényre, lélek-tani érzékenységre, szerkezet és hangnem fölismérésére nevelte a fiatalokat.

Az 1960-as években meglehetősen rosszul állt az irodalom oktatása Magyarországon. Németh G. Béla órái kivételes érdeklődést váltottak ki. Ha valaki nem volt az ő tanítványa a budapesti bölcsészkaron, mintegy újra kezdhette az egyetemet a Ménesi úti megbeszéléseken, amelyek eredményeként jött létre *Az el nem ért bizonyosság* című tanulmánykötet. Akkoriban a történetiség és az irodalom-elmélet hívei külön úton jártak, s ő azért tudott döntő hatást tenni a fiatalokra, mert szemléletében történelem és költészet (poétika) elválaszthatatlan egységet alkotott. Máig nagy kisugárzású eszmefuttatásai az önmegszólító s időszembesítő verstípusról ékesen bizonyíthatják, mennyire öntörvényű szellemként fogta egységbe magyar s nem magyar irodalom, történetírás és fogalmi tisztázottság szempontjait.

Szigorú nevelőként nem tűrte el a szépelgést és mindig világos gondolatmenetet követelt meg a tanítványaitól. Tárgyszerűsége törekedett saját munkáiban és ugyanezt várta el a fiataloktól is, akiket kezdettől fogva egyenrangú félként kezelte. Noha eleinte főként tizenkilencedik századi szövegeken mérte le tanítványainak érzékenységét, hamarosan Babits, Kosztolányi, József Attila s Pilinszky műveivel is szembesítette azokat, akik bekapcsolódtak a vele folytatott eszmecserékbe. Egy egész nemzedék ízlését irányította, nemcsak az irodalomban, de a bölcséletben s a társművészetekben is. John Stuart Mill és Martin Heidegger munkáit éppúgy megkedveltette másokkal, mint Brahms és Richard Strauss zenéjét vagy Barlach szobrait. A tudományos munkát sosem különítette el a neveléstől. Egyaránt nevelt irodalomtörténészeket, középiskolai tanárokat s olvasókat – részint közvetlenül, előadásaival s tanulmányköteteivel, részben közvetve, a tanítványai által írt középiskolai tankönyvek révén.

A mai középnemzedék, amely lassanként már az idősebb korosztályhoz tartozik, nagyon sokat köszönhet neki. Bármennyire is különböző irányokban haladtunk tovább, mindnyájunk munkájában jól föl lehet ismerni a tőle kapott örökséget, s nagyon elképzelhető, hogy az utókor ezt az alapréteget fogja igazán értékelni. Minősítő szempontjai olyannyira magunkévá lettek, hogy olykor nehéz eldönteni, mi a saját véleményünk. Ha Eichendorff vagy Arany János valamelyik költeményét, a kései Mikszáth vagy Petelei egy-egy elbeszélését olvasom, óhatatlanul az ő szemével ítélek.

Hálával s köszönettel tartozunk neki mindannyian, akiket az a szerencse ért, hogy egy életre szóló szellemi irányítást kaphattunk tőle.

Szegedy-Maszák Mihály